

Kitap Tanıtmalar:

Dr. Ataullah Hasanî, *Tarih-i Ferhengi-i İl-i Şahseven-i Bağdadî* (Bağdad Şahseven Aşiretinin Kültürel Tarihi), İntişarât- İl-i Şahseven-i Bağdadî, Tahran, 1381 (2002), 365 s., ISBN 964-92938-3-3.

Şahseven, İran'da özellikle Mugan ve Erdebil yöreleri ile Zencan, Tahran, Harrakan ve Hamse yörelerinde yaşamakta olan bazı Türk asıllı aşiret topluluklarının adıdır. Oğuz boylarına mensup olan Şahsevenlerin kökenleri belirsizdir ve XVI. yüzyıl ile XVIII. yüzyıllar arasındaki bir tarihte konfederasyon şeklinde bir araya getirilmiş aşiretlerden oluştuğu sanılmaktadır. Mugan Şahsevenleri hakkında yazan pek çok araştırmacının tespit ettiği, aşiretin kökeni konusundaki en yaygın rivayet; onların 1600 yıllarında, Şah Abbas tarafından kendisine sâdık bir güç olarak oluşturulmuş karma bir aşiret olduğu şeklindedir. Ancak Şahsevenlerin kökeni konusunda ne resmî, ne de sözlü anlatımlar tam olarak belgelere dayandırılmamaktadır. Şah Abbas devrinde "Şahseven" adı ile herhangi bir karma aşiretin kurulmuş olduğu hakkında hiçbir kanıt bulunmamakla birlikte, onun uyguladığı askerî ve aşiretleri dağıtma siyasetleri sonucunda birbirinden çok farklı bölgelerde, farklı aşiretlerin parçalarına rastlanır olmuştur. Bu parçalar ise zamanla "Şahseven" adı altında bir oluşum, bir konfederasyon oluşturmuştur.

Harrakan ve Hamse Şahsevenleri hakkında etnografik, ayrıntılı bir araştırma yapılmamıştır. Bağdad Şahseven aşiretinin tarihi hakkında ise, Dr. Ataullah Hasanî tarafından yapılmış; "*Tarihçe-yi Şahseven-i Bağdadî*"; Tahran 1369 (1990)" adlı, önemli bir çalışma mevcuttur. Burada tanıtımını yaptığımız eserin konusu olan "İl-i Şahseven-i Bağdadî (Bağdad Şahseven Aşireti)", Lek ve Arnhlu adı ile iki kola ayrılmakta olup; 29 taife, 220 oymak ve yüzlerce obadan meydana gelmektedir. Aşiretin önemli bir kısmını Nadir Şah 1732-33 yıllarında, Osmanlı Devleti ile mücadeleler sırasında Kerkük dolaylarında olarak Horasan'a göçürmüştür. Aşiretin, Bağdadî olarak nisbelenmesi ve tanınması da bu yüzdendir. Nadir Şah tarafından İran'ın Horasan bölgesi ve kuzeydoğu taraflarına göçürülen aşiretin büyük kısmı, onun ölümü üzerine (1747), İran'ın güney taraflarına, Fars bölgesine gitmiş, zamanla, özellikle, Kacarların ilk zamanlarında, XIX. yüzyıl başlarında Sâve, Kazvin, Hemedan ve bu yörelere dağılmış, Harrakan sıradağları onlara yurt tayin edilmiştir. Bugün onlar Sâve, Tefriş, Kum, Hemedan, Melâyir, Zencan, Kazvin, Kerec, Şehriyâr, Verâmin, Tahran ve Kirmanşahan yörelerinde iskân edilmişlerdir.

Müellif, adı geçen aşireti, şiipleri (manileri), atasözleri, dil özellikleri açısından inceler ve böylelikle onların sosyal hayatlarını ortaya koymaya çalışır. Bu arada onların, İran'a gelmeden önce yurtları olan ve bugün Kerkük ve dolaylarında yaşayan Irak Türkmenleri ile olan ortak dil ve kültür özelliklerine vurgu yapar. Meselâ, merhum Ata Terzibaşı'nın *Kerkük Eskiler Sözü* (Türkmen Kardeşlik Ocağı Yayınlarından, Bağdad 1962) adlı eserinde verilen 700 atasözünden 265 tanesinin Bağdad Şahseven aşireti arasında mevcut olduğunu kaydeder (Bk. Önsöz). Hüseyin Şahbaz Hasan'ın doktora tezinde (*Kerkük Ağzı*, İst. Ün. Edeb. Fak., İstanbul 1979) kaydedilen Kurt ve Kuzu hikâyesini, Tamahkâr Kurt şeklinde aynen Bağdad Şahseven aşiretinin Köseler taifesi arasında da mevcut olduğunu ifade ile, özetle nakleder (s. 136-138). Esasen eserde de aşiretin en asil ve en büyük taifesi olmasından dolayı, Köseler taifesi ele alınmıştır.

Kitap, iki bölümden meydana gelmiş olup, I. Bölüm (s. 1-138) aşiretin sosyal, iktisadî ve kültürel bakımdan hayat anlayışını gösteren mani tarzında şiiplere; II. Bölüm (s. 141-232) ise aşiretin sosyal, iktisadî ve kültürel hayat anlayışını ortaya koyan atasözlerine ayrılmış olup, her bölümde ayrıca pek çok alt başlık yer almaktadır.

Aşiret şairinin fikri ve düşüncesi, şehirde yaşayan meslektaşlarından oldukça farklı olup, onun zihninde şehrin telâşi, kargaşası ve gaileri yer almaz. Onun dünya görüşü genellikle yaşadığı çevre, yaylak ve kışlak ile sınırlıdır. Gökyüzü, çevre, bitkiler, günlük hayatta kullanılan eşya, dağ, tepe, ova, rüzgâr, yağmur, yol, deve, at, koç, kuzu, tavuk, horoz, kaz, serçe, kurt, kaplan, keklik, ceylân, tavşan,

çınar, ceviz, nar, elma, üzüm, gül, süt, yoğurt, ayran, tereyağı, kilim, çadır, keçe, silâh, aşk, evlilik, aile, ölüm, aşiret onun şiirlerinin başlıca konularını ve tasvirlerini teşkil eder. Eserde bunlar güzel bir biçimde düzenlenmiş olup, Türkçe şiirler (maniler), Farsça çevirileri ile birlikte, atasözleri ise anlam ve açıklamaları ile verilmiştir. Biz burada kitabın hacminden dolayı sıra ile bâzi seçmeler yaparak vermeyi uygun gördük.

Aşk (s. 2):

- (s. 3)- Gelin gidek Tadlara
Arpa tükeğ adlara
Koç kuzu kurban keseg
Kız dugan (doğuran) arvadlara.

Yolunan hanım gider
Titreme canım gider
Bir yerden oh (ok) deyibdi
Min yerden kanım gider.

Pencereden bahtı (baktı) yar
Bahdım gördüm yohdu yar
Ne özünne hal koydu
Ne de mene ihtiyar.

- (s. 4)- Ağ eller ağ bileğler
Karşıda kar küreğler
Oğlan kızın derdinnen
Geh gider – geh imeğler.

Güzellik (s.10):

- (s. 11)- Güzellerde Hedice
Boyu boylardan uca
Sarmaşeydim yateydim
Seferden gelen gice.

- (s. 13)- Kekülüg (keklik) gezer daş üste
Kelem yazar kaş üste
Oğlan diyer bir öpüş
Kız da diyer baş üste.

Ayrılık (s. 13):

- (s. 14)- Karşıda kuzu gördüm
Tükü kırmızı gördüm
Enim bılah (pınar) başına
Sevdiğim kızı gördüm.

- (s. 15)- Geddim gördüm baş bağlar
Başın yuyub yaş bağlar
Ne dedi ne dilleşdi
Üregime daş bağlar.

- (s. 17)- Ağ divem düzde kallı
Yükü Tebriz'de kallı
Oğlan yaralı geddi
Dermeni kızda kallı.

Evlilik (s. 23):

- (s. 24)- Yol gider düz ağarı
Kar yağar düz ağarı
Arvadı pis (kötü) olanın
Sekkeli tez ağarı.

Karşıda üzüm kallı
Üzümne gözüm kallı
Bir yerde üç kız gördüm
Kiçikde gözüm kallı.

- (s. 27)- Bu derenin uzunlu
Oğlan keyter (döndür) kuzunu
Get dedeye deyinen
Versin mene kızını.

Nişan Hediyesi (s.29):

- (s. 30)- Oğlan adı Cimşiddi
Dağlara gün düşübdü
Verdiğiy kızıl (altın) yüzük
Barmağımdan düşübdü.

Kız Kaçırma (s. 32):

- (s. 33)- Kara çadırın kızı
Sen ol koyun men kuzu
Gel gel götürüm kaçım
Heçkes bilmesin bizi.

Evlenme (s. 33): Erken yaşta evlilik yaygındır. Oğlanlar 25 yaşına kadar, kızlar ise en erken 12-13 yaşında evlenirler. Akriba evliliği yaygındır. Yabancı ve uzağa evlenme pek tercih edilmez.

- (s. 34)- Kızıl (altın) üzzüg lâhtadı (?)
Verdim anam sahladı
Anamı hak şahlasın
Meni tez adahladı (nişanladı).

- (s. 35)- Göyde ulluz (yıldız) ellidi
Ellisi de bellidi
Cahal oğlan dul arvad
Yerişinnen (yürüyüşünden) bellidi.

- (s. 38)- Ennim gelim Ağdaşdan
Arahçin (takke) düşdü başdan
Geddim allım yad kızı
Ollum kavım (akraba) kardaşdan.

Düğün (s. 38): Birkaç gün süre ile ve büyük bir coşku ile gerçekleştirilir. Kız at ile sırtında beyaz bir örtü, başında kırmızı duvak ile oğlan evine doğru yola çıkar. Gelin oğlan evine varınca, eğer

yaylada iseler çadır üzerinden, kışıkta iseler evin damından çerez, para vs. gibi şeylerden saçı saçılır. Bu sırada oyunlar oynanır, çeşitli yarışlar ve güreş müsabakaları yapılır.

- (s. 38)- O taydan (taraftan) nar atelle
Bu taydan nar tutelle
Koz (ceviz) içi, badam içi
Yara sogat (hediye) tutelle.

Gelin-Kaynana Geçimsizliği (s. 39): Evlendikten sonra yeni evliler oğlanın ailesi yanında yaşamaya başlarlar. Eserdeki şüirlerden anlaşılacağı üzere, gelin-kaynana geçimsizliği onlarda da mevcuttu.

- (s. 39)- Geddim gelin getirdim
Tuddum elin getirdim
Kar-kırdarın (işini-gücünü) görmedim
Uzun dilin getirdim.

Malım verdim it allım
Öz canıma zıt allım
Gice oğlum ohudur (okudur, doldurur)
Günüz özümü korhudır.

Ad ve Adlandırma (s. 58): Aşiret mensuplarının adları genellikle İslamî adlardır. Kadınlar arasında hayvan, bitki ve inanç ile ilgili isimler yaygındır (Ceyran, Maral, Servnaz, Haşkadem, Kızbes (Kız yeter, Kız tamam, gibi). Baba, anne ve bazen de hanımının adı ile anılma ve lâkablandırma söz konusu olduğu gibi, fiziki özelliklerine göre lâkablandırma da yaygındır (Büyük, Küçük, Uzun, Kısa, Zayıf, Şişman gibi). Bunun dışında huyu, kelime telâffuzu, işi, yürüyüşü gibi davranışlarına göre adlandırmalar da yaygındır.

- (s. 58)- Uzun uzun Ellekkulu
Boynu uzun Ellekkulu
Maral tennir (tandır) kızdırıb
Gel kızın (ısın) Ellekkulu.

Şairler (s. 67): Aşiret mensupları arasında birkaç şair de çıkmıştır. Bunlar içinde özellikle Sâkî mahlâslı Azizullah Han Nâsırî sıvrılmıştır. Bu şairler şüirlerini Türkçe, Farsça veya her iki dile yazmışlardır. Eserde Bağdad Şahsevenlerinin Lek kolunun Köseler taifesinin Karabeglü oymağından Muhiti/Lütfi mahlâslı Lütfullah Han (Ölm. 1936) (s. 68-69); Lek kolunun Köseler taifesinin Ali Kurdlu oymağından Nusretullah Hasan (Doğ. 1930) (s. 70); Arıhlu kolunun Kasımlı taifesinden Sâkî mahlâslı Azizullah Han Nâsırî (Doğ. 1926) (s. 71-83); Lek kolunun Köseler taifesinin Ali Beglü oymağından Samed Beg Nevruzî (ölm. 1986)'nin şüirlerinden örnekler verilmiştir. Nusretullah Hasanî'nin eserde verilen Türkçe şüiri 1978 yılında Şah aleyhinde yazılmış, konu itibarı ile siyasi bir şüirdir.

Halk Hikâyeleri (s. 86): Aşiret mensupları arasında anlatılan ve çalıp söylenen pek çok hikâye bulunmaktadır. Hikâyelerin asıl konusu aşk ve sevgili olup, arada âşıkâne, ahlâkî ve öğüt verici şüirler okunur. Bu şüirler genellikle "beş" diye bilinen, beş bendden meydana gelmekte olup, âşıkın sazı veya çobanın kavalı ile birlikte söylenir. "Bağlama" da bir şüir çeşidi olup, soru-cevap şeklinde karşdakini âciz bırakma, mat etme amacı taşır. Tanınmış ve şüirleri aşiret mensupları arasında şöhret kazanmış olan başlıca halk şüirleri şunlardır: Hasta Kâsım, Lezgi Ahmed, Duharhanlı Abbas, Âşık Garib ve Tilim Han'dır.

Halk hikâyelerinin başlıcaları ise: Varka ve Gülşah, Masum ve Efruz, Saydı ve Peri Hanım, Şah İsmail ve Gülzar Hanım, Tahir Mirza ve Zühre Hanım, Behram ve Gülendâm, Tilim Han ve Mihri, Kerem ve Aslı, Garib ve Şah Sanem, Âşık Garib, Abbas ve Gül Kız, Koroğlu, Esad Nizam

hadisesi, Kurt ve Tamahkâr Kuzu, Muhammed ve Peri adlarını taşımakta olup (s. 86), eserde bunlar Farsça özet olarak, arada Türkçe şürlerden örnekler ile nakledilmişlerdir (s. 86-138).

Atasözlerine göre aşiretin sosyal, iktisadî ve kültürel durumunu ele alan II. Bölümde (s. 141-232) de konu pek çok alt başlıklar altında ele alınır. Burada atasözlerinin Farsça açıklamaları da verilmiştir. Eserde yer alan 530 atasözünden biz ancak 120 tanesini verebildik. Eserdeki atasözleri gözden geçirildiğinde Türk dünyasında duygu ve düşüncelerin ne kadar ortak olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Aile (s. 141):

Teglig sultanındı (s. 141)
Teglig hudanın (Allah'ın) özüne yaraşı

Eş Seçimi (s. 141):

Atınan arvad şansa geli (s. 141)
Göyül siven göyçeğ (güzel) olu (s. 142)
Gözel eyibsiz olmaz (s. 143)
Nenesine bah kızını al- kırağına (kenarına) bah bezin al
Kız isterem, tez isterem (s. 144)
Bu kıçeden sene börk olmaz
Südlü koyun sürüden çıhmaz (s. 145)

Aile Mensupları (s. 145):

İkki arvadlı Şamsız (aç) kalı (s. 146)
Atınan arvad amanat olmaz (s. 147)
Arvadı eri sahlar, penniri deri sahlar
Arvad kişinin güzğüsüdü (aynası) (s. 148)
Uşahlı evde grybet olmaz (s. 153)
Herkesin öz balası öz gözüne şirini
Yahçı kızı özgeye verme heyifdi (yazıktır)
Pis (kötü) kızı özgeye verme eyibdi (s. 155)
Kızını vıran dizini vırmaz (s. 157)
Kızım sene derem, gelinim sen eşid (s. 163)

Komşu (s. 166):

Konşu aş konşuda borşdu (s. 166)
Konşuy devletli (zengin) ossun, kâfar (kâfir) ossun (s. 167)
Gülme konşuya geler başıya
Yırahdaki kavımnannı (akraba), yanıydaki konşu (s. 168)

Varlık ve Yoksulluk (s. 168):

Dünye malı dünyede kalar (s. 168)
Mal yiyeninni, ad minenin
Güvenme varlığa, eliy düşer darlığa (s. 169)
Ne gedaya (dilenciye) güven, ne padişaha
Puluy (paran) ossa pılav seni y kulu ydu,
Puluy olmasa duvar divi yolu ydu
Pulu viren tüteği çalar (s. 170)
Pul pulu kazanı
Her başaşağının bir başuharısı var (s. 171)
Kara gün adamı karaldar, ağ gün adamı ağardar
Boş torbaynan ad (at) tutulmaz

Fakir ve Zengin (s. 171):

Acın tohdan haberi yoh, varın yohdan haberi yoh (s. 173)
 Acınan, çılpah kudurgun olu
 Acın karnı doysa da, gözü doymaz
 Ac tavih dişinne (rüyada) darrı görer (s. 174)
 Dilencinin üzü karadı, torbası dolu (s. 175)
 Malım yoh devlet apara, imanım yoh şeytan (s. 176)
 Hırsdan (ayı) bir tüg çekmeg de genimetti (s. 177)
 Gün güclününnü (s. 178)
 Adım çhınca, canım çıkeydi
 Filen böyüg kergedan var (s. 179)

Fakirlik ve Zenginliğin Sebepleri (s. 179):

Uruzzu (rızkı) viren Allahdı (s. 179)
 Kör kuşun yuvasın Allah keyri (yapar) (s. 180)
 Huda sahlayanı (Allah'ın koruduğunu) heçkes yihalmez
 Ey feleg kimi karpız yer kimi keleg, kimi tabmaz (bulamaz) düveleg (s. 182)
 Kısmmedde ulan geli Yimen'nen, olmayan çhar dehennen (ağızdan)
 Her ne kısmmedde var çatar (s. 183)
 Allah dağına bahar kar yağar (s. 184)

Aile İktisadı (s. 186):

Yevdeki hassab bazardan çhımaz (s. 188)
 Mülğ satan bir gice tohdu, mülk alan bir gice ac (s. 189)
 Hem ziyarad, hem ticarad (s. 190)
 Her zerele (zarar) bir öyüddü
 Borclu borclunun sağlığın ister (s. 191)
 Borcu çaddı üz Tümene, hergün çilovkebab ye
 Yayda mülğlüynen, kışda kürglüynen yodaş olma (s. 194) (Tok açın halinden

anlamaz).

İşlemeyen dişlemez (s. 195)
 Bir ölümün çarası yoh
 İkki karpız bir elle tutulmaz
 Gezen ayağa daş deyer (s. 196)
 Gezen tapar (bulur)
 Ayran tabmır içmege, atınan gider sıçmağa (s. 199)
 Çerçi eşşegiynen ister nalbendlig örgene (s. 200)
 Özge atına binen tez ener (s. 201)
 Artıh mal göz çhıarı
 Dama dama göl olu, dada dada heç (s. 202)
 S....n etin ye, kessabın minnetin çegme

Yardımlaşma ve Muhtaçlara Yardım (s. 203):

Yardımlaşma daha çok bir şey veya eşya verme veya insan gücü, çalışma şeklinde olduğu gibi, ilkbahar sonu ve yaz başında imeci (imece) şeklinde olur. Bunlar başlıca: süd veresi (veresiye süt vermek), katık çalhamah (yoğurt), davar sağmah, kıl çharmah (yünü eğirmek için hazırlama), aramad (kilim, çadır vs.) tohumah, yüng didmek (yün tıflemek), kadma tavlamah (iplik bükmek), çadır kurmak, kuzu karışh (kuzuları olatırken ikişer, üçer analarından ayırma), davar kırhımı, kuzu kırhımı, sürüleri bir yerden bir başka yere götürürken köylüler ile meydana gelen çatışmalara katılma şeklinde olurdu.

Bu elinen viren, o elinen alar (s. 204)
 El eli tanır (iyilik yapan iyilik bulur)

Yahçılığa yahçılıh her kişinin işidi, yamanlığa yahçılıh ner (er) kişinin işidi
 Konşu aş konşuda borşdu (borç) (s. 206)
 Yahçılıh iyle ad deryaha balık bilmese halıh biler (s. 209)

İnanışlar-Yapılan Karşılıksız Kalmaz (s. 209):

Kaçma dağa daşa, yazılan geler başa (s. 210)
 Allah adamı vırar, yaman vırar
 Eken biçer, ekmeyen biçmez (s. 211)
 Eğri yük menzile yetişmez
 Bu elinen viren o elinen alar (s. 212)
 Dede ekeni bala biçer
 Buğda eken buğda biçer, arpa eken arpa biçer
 Soğan yimesey kohusu gelmez
 Şirin dil yılanı deliginnen çıhardı (s. 213)
 Kabah (boynuzsuz) geçinin boynuzluda hakkı kalmaz

Ölüm ve Hayat (s. 216):

Adam ikki yol dünyeye gelmeceğdi (s. 217)
 Ölüm kaşman göz arasınna
 Ölüme çara yoh

Baht ve Talih (s. 218):

Özüy yad(yat), bahtıy işlesin (baht gücü kuvveti, güçlü kuvvetli pazıdan daha iyidir) (s. 218)
 Bedbehlig ulahna deleme (dolma) diş kırar

Akıl ve Tecrübenin Değeri (s. 219):

At almağa cahalı yulla, kız almağa kocamı (yaşlıy) (s. 219)
 Bazara pul (para) yollama, adam yolla (s. 220)
 Çoh yaşayan çoh bilmez, çoh gezen çoh biler
 Biyilki kuş gelib, billirki (geçen yılki) kuşa cügçük örgeder (s. 221)
 Ağıl yaşda döyü, başdadı (s. 222)
 Adam danışa danışa, hayvan kohlaşa kohlaşa (s. 223)

Şahsî Kabiliyet ve Cahillerin Eğitimi Gereği (s. 224):

Eşşeg kulağına Yasin suresi (s. 224)
 Ağıla işara, ladana (cahile) köteg

İşin Vakti-Zamanı (s. 225):

Balam balam Bahtıyar, her işin bir vahtı var (s. 225)
 Büyüinkü işi sehere koyma
 Fırsad her vakt ele gelmez
 Giçen yağışa kepeneg tutmagın faydası yohdu (s. 227)
 Eşşeg palçığa batannan sura yol gösseren çoh olu

Birlik-Berberlik (s. 227):

Şesevenin (Şahseven'in) başınna kessey, kanı ahâr (akar) birbirine sarı (doğru) (s. 228)

Her kuş öz gurrahıynan (topluluğu) uçar
 Yad ağlar yalan ağlar, kavım (akraba) ağlar gerçekden
 El (aşiret) gücü, sel gücü
 Daş daş yanına koysay duvar olu (s. 229)

Kırh karınca bir eslana (arslana) güc olu
 İle gelen kara (kötülük, felâket) toy, bayramını
 Tek atın tozu çıhmaz (s. 230)
 Tek elin sesi çıhmaz
 Sıçan sidigininne deryaha nefi (faydası) var
 İkkimizin sözümüz bir olmasa balamızı kurd yer
 İkki kelle bir kazana keynemez (s. 232)
 Bir yivde ikki ağşekkel olmaz
 Kethudası çoh ulan kendi çapala (yeri, şehri yağmalarlar)

Vatan (s. 232): Aşiret mensubu için vatan doğduğu ve yaşadığı yer olup, aziz ve muhterem kabul edilir.

Daş düşdüğü yerde ağır ular (s. 232)
 Geymeğe keten yahçı, kalmağa (yaşamaya) veten yahçı

Eserde bundan sonra (s. 233-365) Türkçe bir söz dizini ve bu kelimelerin Farsça karşılıkları yer almaktadır.

XX. yüzyılda Türkiye’de olduğu gibi, İran’da da siyasî ve sosyal, köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Önce Anayasa hareketi ve Meşrutî idare, ülkenin I. Dünya Savaşı’nda Rus, İngiliz ve Osmanlı kuvvetleri arasında mücadeleye sahne olması, Türk asıllı Kacarların yerini Pehlevilerin alması, II. Dünya Savaşı sırasında ülkenin İngiliz, Amerikan ve Sovyet askerleri tarafından bir kere daha işgal edilmesi ve nihayet İslâm Cumhuriyetinin ilanı bu değişikliklerin başlıcalarıdır. Pehleviler devrinde başlangıçta aşiretlere müdahale edilmemiş, ancak onlar zamanla zorla kabul ettirilen yerleşik hayata geçmenin yol açtığı sosyal ve ekonomik çaresizliğin sıkıntılarını yaşamaya başlamışlardır. Ancak 1930’lardan itibaren Rıza Şah’ın aşiret politikası da epeyce yol almıştı. Rıza Şah, tutuklama, idam etme, sürgüne yollama ve diğer usullerle güçlü aşiret reislerinden çoğunu etkisiz hale getirerek, topraklarına el koymak, aşiret reislerinin yaratabileceğinden kaygı duyduğu siyasî tehdit ve tehlikeyi bertaraf etti. II. Dünya Savaşıını takip eden yıllarda, Muhammed Rıza Pehlevî döneminde aşiret reislerinin hâkimiyetine son verilmiş, 1960’larda ilân edilen Ak Devrim ve bunun önemli bir parçası olan toprak reformu ile otlaklar da devletleştirilmiştir. Pehlevilerin son yıllarında hükümet politikaları ve hayvan ürünleri açısından elverişsiz piyasa şartları yüzünden göçebe Şahsevenlerin hayvancılığı da hızlı bir çöküş yaşadı. 1970’li yıllarda petrol fiyatlarındaki aşırı yükselişin ardından, hazine desteği ile Avustralya, Arjantin ve Bulgaristan gibi uzak ülkelerden yapılan et ve süt ürünleri ithalâtı dolayısı ile İran’da hayvancılığa dayalı ekonomi zayıflamaya yüz tuttu. Göçerler gittikçe yoksullaştı, yerleşik hayata geçiş ve şehre göç hızlandı. İslâm Cumhuriyetinin ilânının ardından Âyetullah Humeyni, önceki rejim tarafından özellikle baskıya maruz kalmış iki halk kesiminden birinin göçerler (diğerinin ise din adamları) olduğunu ilân ederek, onları devrimin hazineleri olarak tanımladı ise de, göçerlerin yerleşik düzene geçirilmesi düşüncesi hükümetin gündeminden hiçbir zaman düşmedi.

Aşiretler artık İran toplumunun bir unsuru değil, turistler için ilgi çekici, geçmişin folklorik eserleri, kalıntıları haline gelmişlerdir. Bu arada bunca yüzyıllık Şahseven adı da herhalde Şah’ın adını hatırlatığından olsa gerek, bu unvanı unutturmak için, resmî olarak “İseven” şeklinde değiştirildi. Onlar yeni adlarını hiçbir zaman kabul etmediler ise de, 1993 yılından itibaren yeni ad devlet tarafından resmen kullanılmaktadır. Ancak eski anlamı ile aşiret sistemi artık mevcut değildir.

Böyle bir durumda İran’da Şahsevenler hakkında araştırmalar yapan ve bize böyle güzel ve kalıcı bir eser kazandıran Sayın Dr. Ataullah Hasanî’yi tebrik eder, bu sahada yeni eserler vermesini temenni ederiz.

İSMAİL AKA